

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Rvperti Ab-||batis Tvitiensis, Svmmi Disertissi=||miq[ue]
Theologi, sacris du[n]taxat literis omnia probantis, in XII.
prophetas mino-||res, Commentariorum Libri XXXII**

Rupert <von Deutz>

[Köln], M. D. XXVII.

VD16 B 3835

Rvperti Abbatis Tvitiensis In Aggaevm Prophetam Commentariorvm Liber
Vnicvs,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71859](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71859)

IN AGGAEVM PROPHE- CA. I. Fo. CXCVIII.
 PROLOGVS RVPERT. IN AGGAEVM
 PROPHE TAM.

Aggæus, decimus est in ordine duodecim pphetarū. Spūs sanctus qui per os pphetarū loquebat p̄sagio signari uoluit noie, ut uocaret Aggæus, uidelicet secundū negotiū, de quo per os eius erat locuturus. Hoc nāq; nomē Aggæus, interpretat festiuus, & magnā utiq; festiuitatē p̄spiciebat eius oculus, dū ista loqueret, quæ nūc habemus in manibus, dum diceret p̄ eum dñs: populus iste dicit. Nondū uenit tempus domus dñi ædificandæ, & dum iubente dño interrogaret sacer dotes, dicens: Si tulerit homo carnē sanctificatā in ora uestimenti sui, & tetigerit de summitate eius panē aut pulmentū, aut uinū, aut oleū, aut omnē cibū, nunqd sanctificabitur: & si tetigerit pollutus in anima ex omnibus his, nunquid contaminabitur? Hæc & cætera hmōi dicta si ue interrogata qui intelligit, cur scribi digna fuerint profecto magnā & dignā sentit causam huius quoq; nominis Aggæi, i. festiui, nec dubitat quin tale uocabulū sortitus ille fuerit natus dei, qui quos præsciuit sanctos, & prædestinauit illos & uocauit, iustificauit & magnificauit. Nunquid em festiuitas alia nō erat in corde pphetali, nisi lætitiā, qualem habebat uel habere poterat cum plebe, de illa reædificatōe templi manufacti, iteæ cōtaminandi, iteæ irreuerenter arsurū: Equidē fuerit eius dē templi reædificatio, quā præsens uidebat, materia magnæ festiuitatis, ueruntamē non secundū se uel propter se, sed propter omniū sanctorū, & angelorū & hominū festiuitatē Christū: quia futurū erat, ut reædificato tēplo, muri quoq; ciuitatis postmodū reædificarent, & rursus ciuitas habitaretur, & reædificata ciuitate rursus coalesceret in terra populus, unde Christus seruata ueritate promissionis, quæ ad Abraham & ad Dauid facta, & iuramento firmata fuerat, nasceret. Igitur omnia quæ hic loquitur Aggæus sic adiuuante spiritu sancto suscipimus, ut eum omnino in Christum tendere non dubitemus: & tunc demum nos quoq; Aggæi, id est, festiui quodammodo dici uel esse poterimus, uidelicet contemplando id ipsum, quod iste contemplaturus, diuino utiq; præsagio uocatus est Aggæus.

Aggæus, id est festiuus.

Rom. 8

Lætitiā Aggæi in Christum tradit

RVPERTI ABBATIS
 TVITIENSIS IN AGGAEVM PROPHE TAM
 COMMENTARIORVM LIBER VNICVS.

Mano secundo Barij regis, in mense sexto, in die vna mensis, factū est uerbum domini in manu Aggæi prophete, ad Zorobabel filium Salathiel ducem Iuda, & Iesum filium Iosedech sacerdotem magnū dicens: Hæc ait dominus exercituum, dicens: Populus iste dicit. Nondum uenit tempus domus domini ædificandæ. Et factum est uerbum domini in manu Aggæi prophete, dicens: Nunquid tempus uobis est ut habitetis in domibus laqueatis, & domus ista deserta? Primo illud operæpretium est quod sicut Nabuchodonosor in sanctis prophetis scripturis diabolo assimilatur, uel similis demonstrat, ob eam causam qua populum dei captiuū de Hierusalem in Babylonē abduxit secundū similitudinē diaboli, qui genus humanū in primis parentibus de paradyso in hunc mundū captiuauit. Ita Zorobabel & Iesus filius Iosedech, & cæteri filij transmigratiōis, qui ascendentes de Babylone, templum & ciuitatem dei reædificauerunt, illos significauerunt patres siue patriarchas & populum, nec solum significauerunt, uerum etiam pars eorum fuerunt, qui de hoc mundo tendentes ad deum, hoc meruerūt, ut de carne ipsorum nasceretur Christus, tēplū nō manufactū. Nam sicut tēplū illud à filiis captiuitatis ædificatū est, ita Christus de p̄ribus, cōfidentibus qd peregrini & hospites eēt sup terrā, natus est. Vñ & corpus suū tēplū ip̄e nūcupauit. Soluite (inquiēs) tēplū hoc, & post tridū excitabo illud. Nā hoc dicebat ait euāgelista, de tēplo corporis sui. Cū igitur hic ita dicit: factū ē uerbū dñi in manu Aggæi prophete ad Zorobabel filiū Salathiel ducē Iuda, & Iesū filiū Iosedech sacerdotē magnū dicens, Hæc ait

Filii transmigratiōis.

Heb. u.

Iohan. 8

COMMENT. RUPER. ABBA. LIB. I.

Hæc ait dñs exercituū, dicens: Populus iste dicit, nondū uenit tempus domus dñi ædificandæ, & hoc dicto nihil amplius addit, nisi rursus præmissio, & factum est uerbū dñi in manu Aggæi, profecto hoc ipsum populus iste dicit: nondū uenit tēpus domus dñi ædificandæ. Tale oportet intelligi, quale non potuisset sciri, nisi per uerbum dñi, quale Aggæus scire nō posset, nisi Propheta esset, nisi ad eum uel in manu eius uerbū dñi factū fuisset. ¶ Et quod illud est, nisi quod hodieq; audimus & uidemus: Nā populus iste notabilis, & publica captiuitate notatus & notus, populus Iudaicus dicit: quia Messias nondū uenit, tempus ædificandæ domus dei nondū uenit. Nos autē dicimus, credimus, propter quod & loquimur, quia tēpus iam dudū uenit, iam dudū templū hoc ædificatū est, & in eo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & hoc de carne Mariæ uirginis ædificatum est. Non (inquit) ille fuit Messias nec est, q̄ de Maria natus est, ueniet alius, eum expectamus adhuc. Dum hoc populus iste dicit, nōne sacrilegiū facit: Mendacē quippe facit patriarchā & patrē suū dicentē. Non auferetur sceptrū de Iuda, & dux de femore eius, donec ueniat qui mittendus est. Si uerum ille dixit, imō quia uerū dixit, ubi ablatū est sceptrū de Iuda, regnante Herode alienigena, q̄ patre Idumæo & matre ortus erat Arabica. Iam tunc erat aduentus Messia: qd̄ tempus (ut iam dictū est) erat domus dñi ædificandæ, de qua & in Parabolis dictū est: Sapientia ædificauit sibi domū, scidit columnas septem. Hoc animaduerso, constat profecto: quia non tunc, quia non absq; propheticae autoritatis dignitate præmissum est. Factū est uerbum domini in manu Aggæi prophetæ. Hæc ait dñs exercituum dicens: Et tunc demū breuis iste sermo subiūctus ē, pp̄ls iste dicit: Nōdū uenit tps domus dñi ædificandæ. In paucis quippe uerbis, magnum istius populi malum signabatur, quod uidelicet uenientem Christum, non suscepturum, aliumq; foret expectaturus. Vnde & ipse loquitur: Ego ueni in noie patris mei, & non suscepistis me. Si alius uenerit in nomine suo, illū suscipietis. ¶ Ecce aliud: Ex factū est uerbum dñi in manu Aggæi prophetæ dicens: Nunquid tēpus est uobis, ut habitetis in domibus laqueatis, & domus ista deserta? Et hoc nimis qd̄ ait: Nūquid uobis tēpus est, ut habitetis in domibus laqueatis, & dom⁹ ista deserta, tā magnū est, & ita magnifice intelligi debet, ut dignū sit uerbo dñi, & ore prophetali, q̄niam edictū est p̄missa tali enūciatione, & factū est uerbū dñi in manu Aggæi prophetæ. Et reuera magnū & magne est stultitiæ mendacium, quod populus iste, cum dicit: nondū uenisse tempus ædificandæ domus dñi, conēdit nihilominus asserat paradysi uel regni dei mansiones iam à patribus possideri, & sibi hæc reditatem illam omnino deberi. Veritas enim ita se habet, quod nulli regni cælorū aditus pateere potuisset, nisi p̄ aduentū Christi, & quod non sit in alio aliq̄ salus, aut aliud nomen sub cælo datum hominibus in quo oporteat nos saluos fieri. Interroga Iudeum in quo uel unde cōfidat saluari, uel paradysum ingredi, si Christus nondū uenit. Et respōdet tibi, quod p̄ Abraham, uel per iustitiam suā factus sit aptus regno dei. Ergo (inquit Propheta) domus ista deserta. i. aduentus Christi nulla est gratia, nulla est utilitas. Vt quid enim Christus promissus fuit aut uenire debuit, si absq; aduentu eius homo per iustitiam suam saluari potuit? Igitur unde apud aliam Prophetam arguitur populus iste, dicendo: Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ, & foderunt sibi cisternas, quæ non ualent aquam cōtinere. Inde & hic arguit ænigmatically, dicēdo: Populus iste dicit: Nōdū uenit tps domus domini ædificandæ, & nunquid uobis tempus est ut habitetis in domibus laqueatis, & domus ista deserta? Vnum quippe malum est, negare Christū uenisse, aliud, domos siue mansiones regni dei sibi uel patribus suis arrogare, & ad hoc, ut in illas mansiones inducerentur sancti, aduentum Christi non necessarium reputare. ¶ Sciendū autem propter istam domū nō manifestam propter incarnationem uerbi dei filij dei futuram, reædificationem illius mansione ædificandæ domus fuisse necessariam. Si enim dous illa & ciuitas reædificata, & gens restituta non fuisset, unde promissio uel aduentus Christi, uel propositum eius adimpleretur, præsertim cū per alios prophetas dixisset: Quia de Sion exibit lex, & uerbum domini de Hierusalē. Vnde & si tunc temporis nō intelligebatur quæ nunc in istis prophetæ uerbis intelligimus, attamen non nihil conferebat ipse carnalis sensus, quo eadem uerba intelligentes, ad ædificandam domū illam accendebant. Vnde & in libro Esdræ scriptū est, Et nō fiebat opus uelq; ad

Iudæi male negant Christū aduenisse

Coloss. 2.

Gene. 49

Prover. 9

Iohan. 1

Habitare in domibus laqueatis.

Actu. 4

Duo mala cōmittit Iudæi Hier. 2

Esa. 2.

1. Esdr. 4

annū secundū regni Darij regis Persarū. Prophetauerūt autē Aggæus propheta & Zacharias filius Addo, prophetates ad Iudæos qui erant in Iudæa & Hierusalem, in nomine dei Iisrahel. Tunc surrexerūt Zorobabel filius Salathiel, & Iosue filius Iosedech, & ceperunt ædificare templū dei in Hierusalem, & cū eis prophete dei adiuuantes eos. Verūtāmē quod populus ille tōc tēporis dixerit, nōdū uenit tēpus domus dñi ædificandę, ex eadem scriptura Esdræ nō cōprobatur, imō omnis (inqt) populus uociferabatur clamore magno in laudādo dñm, eo quod fundatū esset templū dñi: Hoc tñs quibusdā eorū displicebat, & fletū incutiebat, qđ minus fiebat qđ fuerat. Siquidē (ut Iosephus quoq; meminīt) cū fuissent altitudinis cubitorū centum viginti, reædificatū est in altitudine cubitorū sexaginta ex præcepto Darij, qđ tandē Herodes in antiquā magnitudinē reformauit. Plurimi (inqt Esdras) de sacerdotibus et leuitis, & principes patrū & seniores, qui uiderāt templū priusq; fundatū eēt, & hoc templū in oculis eorū, flebāt uoce magna, & multi uociferates in lætitia eleuabant uocem, nec poterat quisq; agnoscere uocē clamoris lætantiū, & uocē fletus populi. Vnde ergo secundū literā dī cū elie cōstabit, Populus iste dicit, nōdū uenit tempus domus domini ædificandę. Igitur quomodocūq; tunc res sese habuerit, nos (ut cœpimus) sic intelligere curemus, tanq; uerbū dñi, tanq; prophetiam tendentē quo omnes prophete intendūt in tempora uel sacramenta Christi. Sequitur: **Et nūc hęc dicit dominus exercituum** Ponite corda uestra super uias uestras. Seminauistis multū, & intulistis parum. Comeditistis, & non estis satiati. Bibistis, & non estis inebriati. Operuistis uos, & non estis calefacti. Et qui mercedes cōgregauit, misit eas in sacculū pertusum. Et hæc ut litera sonat, non facile probantur ex historijs, quia uidelicet quod intermissum est opus, & non fiebat usq; ad annum secundum regni Darij, hoc egerunt hostes Iudæ & Benjamin, quia conduxerunt aduersum eos consiliatores, ut destruerent consilium eorum omnibus diebus Cyri regis Persarū. Si inuito populo dei opus intermissum est, quomodo illa intermissio pro crimine reputatur ei, & uindictur in eum sterilitate terræ, & defectu potus atq; ciborum, & calefactionis siue uestium? Itaq; sicut iam dictum est, quomodocūq; tunc res sese habuerit, spiritualiter (ut cœptum est) intelligere curemus uerba spiritus sancti. O Iudæi qui in utroq; peccatis, & in eo quod dicit: nōdum est tempus domus domini ædificandę, quod est dicere: nōdū est tempus aduentus Christi. Et in eo quod habitare presumitis in domibus laqueatis, domus autē ista deserta, quod est confidere in operibus legis, tanq; Christi gratia uobis ad salutē non sit necessaria. Ponite corda uestra super uias uestras considerate diligenter operationes siue actiones uestras. Deniq; hoc pacto sic uobis contingit, sicut illi qui seminauit multū, & intulit parum; & sicut illi qui comedit, & nō est saturatus; sicut illi qui bibit, & nō est inebriatus; sicut illi qui operuit se, & nō est calefactus; sicut illi qui mercedes cōgregauit, & misit eas in sacculū pertusum. Seminauistis quippe multā salutem, nā salus ex Iudæis est, sed intulistis parū, quia uidelicet qcquid ex patribus habere potuistis, parū est, imō nihil cōfert nō suscipiētib; semen benedictionis Christi. Comeditistis & nō estis satiati; quia uidelicet paleam seclantes literę occidentis, nō attigistis granū spiritus uiuificatis. Bibistis & nō estis inebriati, quia lugētes nō intellexistis, nolētes interesse nuptijs dominicæ incarnationis, ubi de aqua uinū fit. Operuistis uos, & nō estis calefacti, id est preclaris nominibus patrū, & sacerdotio legis adornati, & exteriori religione uestiti, nihilominus qđ gētes frigidi pmāuistis, nō habētes dilectionē dei in uobis. Et qui ex uobis mercedes cōgregauit, i. qui aliqua operatus est secundū præcepta legis, sic pdidit, quomō qui mercedes misit in sacculū ptusum, quia profecto absq; fide Christi, nihil opera profunt. **Hęc dicit dñs exercituum.** Ponite corda uestra super uias uestras, ascēdite in montē, portate lignū, & edificate domū, & acceptabilis mihi erit, & glorificabor, dicit dominus. Cū iam domus ista quā dicimus domus uel tēplū corporis, in quo corporaliter inhabitat omnis plenitudo diuinitatis, ædificatū sit, quomō adhuc dicitur uel dicendū est populo isti ex imperio domini exercituum: ascēdite in montē, portate lignū, & edificate domū. Quomō (inquā) nisi ac si dicatur: credite uenisse Christū, credite in crucifixū, credite illum resurrexisse, & ascendisse in cœlū? Deniq; illi quidē primi ædificauerunt hanc domū, qui promissiones acceperūt, & ex qbus ipse Chrūs est secundū carnē, sed nos quoq; posteriores,

1. Esdræ. 3

Iosephus de antiq. lib. 11. ca. 11

Mysticus sensus hic pot. us attendi debet q̄ litera.

1. Esdræ. 4.

Spiritualis literæ intellectus de Chro cōtra Iudęos

Iohan. 4.

2. Cor. 3.

Colloſ. 2.

Roma. 9

Mons Chrūs
Dani. z.

quiescūq; p̄dicamus uel recitamus librū generatiōis eiusdē Iesu Chri filij Dauid, filij Abrahā, & in summo eiusdē generatiōis uertice Iesum q̄ de Maria natus ē, testificamur eē Chri stū, p̄fecto ascēdimus in mōtē, q̄ iuxta uisionē Danielis impleuit orbē terrarū, & in quam uel ipsi credēdo uel alijs p̄dicādo credentiū facimus crescere numerū, intantū portamus lignū, & edificamus domū, & huiusmodi edificatio siue domus acceptabilis tibi erit, & gl̄ nificabor dicit dñs. **L** Respexistis ad amplius, & ecce factum est minus, & intulistis in domū, & exufflaui illud. **N**ō facitis d̄ ludāi qd̄ mādaui uobis, ut optetis iustificari p̄ fidē Iesu Chri, sed respexistis ad amplius, i. uolulistis iustificari ex operibus, quasi opus uestrū sit amplius, q̄ fides eius, & ecce factū est minus, qd̄ ex eo satis paret, q̄a q̄cquid op̄s intulistis in domū, exufflaui illud, & dispersum est, sicut exufflatē aliquo dispergitur puluis exigua & uos quoq; cū opibus uestris eadē exufflatiōe in oēs gētes dispersi estis. **L** Quā ob causā dicit dñs exercitū: **Q**uia dom⁹ mea deserta est, & uos festinatis unusquisq; in domū suā, propter hoc p̄hibiti sunt sup uos cœli, ne darent rorem, & terra prohibita est ne daret germē suū, & uocauī siccitatē super terrā, & super montes, & super triticum & super uinum, & super oleum, & quęcūq; profert humus, & super domica & super iumenta, & super omnē laborē manūū. **H**æc ut supra diximus secundū literā accidisse, difficile ex historijs comprobatur, uidelicet, quod populus dixerit, non dū uenit tempus domus dñi edificandæ, & qd̄ iccirco prohibiti sunt cœli, ne darent rorem, & terra

1. Esdræ. 3.

ne daret germen suū. Nā ut Esdras memorat & diligēter denarrat, cum alacritate magna opus faciebant simul, laudantes dñm, & cōcinnētes in hymnis & confessione, quoniam bonus, qm̄ in æternū misericordiā eius sup Israhel, donec p̄ accusationē hostiū ludę & Beniamin actū est, ut opus intermitteretur, ut iā supra meminimus. **N**ō ergo causa manifesta est, cur ex die qua opus intermissum est, sterilitas terræ uel siccitas iuste illis accidere debuerit, nisi qd̄ satis credibile est, q̄a prohibiti edificare domū dñi, nimis cito prohibētib⁹ acque uerūt, & circa edificatiōe domus dñi negligētes atq; socordes effecti sunt, gaudentes, qd̄ per hanc occasionē uacaret cuiq; suū domū edificare ad habitandū. Ceterū quomōcūq; tunc actū sit, nos Aggæum prophetā esse scimus unū de prophetis, per quos utiq; locus est spūs sanctus, & iccirco sub uerbis, q̄bus p̄sentes excitabātur & confortabātur, mytheria futurorū prophetico more illū signasse nō dubitamus. **C**æpto igitur mō persequamur, Quā ob causam dicit dominus exercitū, uobis respiciētib⁹ ad amplius: ecce factū est minus, & cū hoc ipsum inferretis in domū, exufflaui illud: Quā ob causam odi, et prociēti uitates uestras: Videlicet q̄a domus mea deserta est, & uos festinatis unusquisq; in domum suā, i. q̄a uos nō queritis iustificari p̄ Chri stū, cuius solū corpus, iustitię domus est, & totius diuinitatis tēplū, & eius iustitię non subiecti, festinatis unusquisq; statuere iustitiā suam.

Esai. j.

Colloff. z.
Roma. jo.

Cœli, Apli,
Terra, Ecclia

Esai. 7.

Propter hoc sup uos prohibiti sunt cœli, ne darēt rorem, prohibiti sunt apli ap̄ uos perdere sermonē, & terra, sc̄z ecclia p̄ orbē terrarū diffusa, prohibita ē dare germē suū. prohibita ē uobis i gerere euāgeliū, nō qd̄ debeat salutē uestrā cupere, sed qd̄ nō ualeat nolētib⁹ uobis ad salutē p̄ficere, & uocauī siccitatē, & sicut p̄ aliū dicit propheta: Nubibus mādaui, ne sup uos quōdā uineam meā, pluāt imbrē. **S**equitur: **L** Et audiuit Zorobabel, filius Salathiel, & Iesus, filius Josedech, sacerdos magnus, & oēs reliquię populi, uocem dñi dei sui, & uerba Aggæi prophete, sicut misit eū dominus deus uocē eorū ad ipsos, & t̄munt populus a facie dñi. **E**t dixit Aggæus nūcius dñi, de nūtijs domin. populo dicēs. **E**go uobiscū dicit dñs. **E**t suscitauit dominus spm̄ Zorobabel filijs Salathiel, ductis Juda, & spiritū Iesu, filij Josedech, sacerdotis magni, & spiritum rectorū quorū de omni populo, & ingressi sunt, & faciebāt opus in domo domini exercitū dei sui, in die uicelima quarta & quarta mensis, in sexto mēse, in anno secūdo Bani regis. **M**anifestus non est immorandum. Veruntamen hic non prætereundum, oēs

Zorobabel,
& Iesus Pontifex,
typus credētiū in
Christum.

homines Zorobabel & Iesum sacerdotē magnū qui templū illud manufactū reedificauerūt, quoddā exēplar extitisse omnīū, q̄ tēpli nō manufacti, sc̄z corpis Chri fidei suscipiēt, & suscepturi sunt. Deniq; alter illoꝝ, uēz Zorobabel, filius Salathiel, q̄ filius Leuchoniz fuit, de tribu erat regali, Iesus uō filius Josedech sacerdos de stirpe sacerdotū. **N**ō ne & oēs, qui ad spūale tendūt uel p̄tingūt, templi nō manufacti corpis Chri, & sacerdotū & regū

& regis, sacerdotes & reges sunt: Vos autē (inquit Petrus) genus electū, regale sacerdotiū. Et in Apoca. gratia: actionis ipsorum uox ista est: Fecisti enim nos deo nro regnū & sacerdotes. Sed & hoc quod in sexto mēse ingressi sunt, & faciebāt opus in domo dñi, pro ipsa pfectiōe nūeri senarij reminisci nos facit, quod angelus ad Mariā dixit, ubi ingrediebāt in uterū uirginis uerbū deus, sapiētia dei, domū de carne eius mox ædificatura sibi: Et hic mēsis ē sextus illi, quod uocat sterilis. Forte & hic mēsis sextus anni secūdi Darij, quod ingressi sunt, & faciebāt opus in domo dñi, & illic mēsis sextus à cōceptiōe Iohānis, quod cōcipiēte uirgine de spū sancto, inchoatū est tēplū corpis dñici, lectorē delectat ppter pfectionē (ut iā dictū ē) nūeri senarij, quod cōstat ex partib⁹ suis. Est enim dimidiū eius ternarius, tertia pars binarius, sexta unitas, quod uerz ptes simul iūctæ, senariū pficiūt. Eiusmodi nūeros, quod ualde rari sunt, Arithmetici pfectos dicūt. Ex ipso igit nūero cōmoniti, libet hic quod predicam⁹, quia pfectius inter cūcta opa mūdi nihil est tēplo corpis Chfi, quod ædificatū est in absoluteōe captiuitatis hūani, scdm typū tēpli illius manufacti, quod ædificatū est in absoluteōe captiuitatis populi dei, quod de Baby-lone redijt. Sequit. In septimo mēse, uicesima & prima mēsis, factū est uerbū dñi in manu Aggae prophete, dicens: Loquere ad Zorobabel filiū Salathiel, ducē Iuda, & ad Jeshū, filiū Josedech, sacerdotē magnū, & ad reliquos populi dices: Quis in uobis est derelictus, qui uidit domum istā in gloria sua primā? & quid uos uidetis hāc nunc? Nunquid nō ita est, quasi nō sit in oculis uestris? & nunc cōfortare Zorobabel, dicit dñs, & confortare Jeshū, filij Josedech, sacerdos magne, & cōfortare oīs populus terræ, dicit dñs exercituum. Uerbum quod pepigi uobiscū, cū egredere-minī de terra Aegypti, & spiritus meus erit in medio uestr. Nolite timere, quia hec dicit dñs exercituum. Abhuc unū modicū est, & ego cōmouebo coelū & terrā, & mare, & aridā, & mouebo oēs gētes, & ueniet desideratus cunctis gētib⁹, & implebo domum istā gloria, dicit domin⁹ exercituum. Audeum est argētum, & meum est aur⁹ dicit domin⁹ exercituum. Magna erit gloria dom⁹ istius nouissime, plus quā primæ, dicit domin⁹ exercituum, & in loco isto dabo pacē, dicit domin⁹ exercituum. Totū hoc capitulū simul posuimus, ut quā p se satis patet literalis sensus, totius ad delectationē la-tentis in ea mysterij diligēs ptingat animus. Nimirū quā (ut supra iā dictū) monuimus, fundatū est tēplū dñi. Plurimi (inquit Esdras) etiā de sacerdotibus & leuitis, et principes patrū, & seniores, qui uiderāt tēplū, anteq̄ fundatū esset, & hoc in oculis eorū, flebant uoce magna, & multi uociferātes in lætitia eleuabāt uocē suā, nec poterat quis quod agnoscere uocē clamoris lætantū, & uocē fletus populi. Causa hæc fuit, ut diceret dñs. Quis in uobis est derelictus, quid uidetis hanc nūc? Nunquid nō ita est, quā si non sit in oculis uestris? Fiebat enim ferē tēplū, dimidio minus quā fuerat prius. Hoc prospiciēs siue intēdens, magna erit gloria domus istius nouissime, plus quā primæ, dicit dñs exercituum, & in loco isto dabo pacē. i. peccatorū remissionē, dicit domin⁹ exercituum. Equidē Herodes tēplū illud, quā erat priore minus, deposuit, & in antiquā magnitudinē reformauit, multis & magnis ædificijs decorauit, sed hoc nunquā domin⁹ exercituum pro gloria reputare sit dignatus, quod hō funestus, rex impius opatus est, ex æquari uel etiā pferri cōtendēs regi magnæ opinionis, & sapientissimo Salomoni. Gloria illa, gloria uera fuit loco uel tēplo illi, quod in eo deus hō fact⁹, offerri ē dignatus, scdm cōsuetudinē legis dicētis: Quia oē masculinū adape-riēs uoluā, sanctū domino uocabit, & quod in loco illo, in ciuitate illa, ante portas urbis p omni mūdo crucifixus, pacē, i. peccatorū remissionē dedit credētibus, & his, quod prope erāt, Iudeis, & his quod longe erāt, Gentibus. Nūc illud dicere libet, quia quorū in oculis domus quod fundebatur, sic erat, quāsi nō esset, quod uiderāt illā in gloria sua primā, flebāt uoce magna, uociferantibus in lætitia iunioribus, qui priorē illā nō uiderant, nōnullā similitudinē ptulerunt eorū, qui tpe euāgelicæ p̄dicationis credētes, ex circūcisione grandē excitauerūt tumultū, & eos qui crediderunt ex gentibus, turbauerunt, sicut habemus in Actibus Ap̄lorū. Domus quippe nouissima sic erat, quasi non esset in oculis eorū, in comparatione eius, quā prius uiderunt, i. si- des Christi, & ritus sacrificij noui, sacrificij ueri, cuius ipse Christus author est, sacerdos in æternū, scdm ordinē Melchisedech, non ualere ad salutē illis uisus est, nisi circūciderēt, et omnē obseruaret morē, quē tradidit Moses. Sed quid dicit sermo propheticus? Et nūc con-

1. Petr. 2.
Apoca. 7.
Mysteriū nū-
meri senarii.
Lucæ. 1.

CAP. II.

1. Esdræ. 3.

Vide Iose. in
antiq. lib. 11.
cap. fin.

Exod. 34
Lucæ. 2.
Ephē. 2.

Act. 15. 14.

Psal. 109
Act. 17.

COMMENT. RVPER. ABBA. LIB. I.

fortare Zorobabel, dicit dñs, & cōfortare Iesu filij Iosedech, sacerdos magne, & cōfortare ois pp̄lus terræ dicit dñs exercituū, & facite, qm̄ ego uobiscū sum, dicit dñs exercituū. Si cut dixit, ita factū est, qm̄ cōfortatus est ois, in quo erat dñs exercituū, sp̄s paraclētus, etm̄ discipuli gaudio & cōsolatione sancti sp̄s replebātur, & in eo, q̄ quotidie crescebat, & augebatur credentiū nūerus, siebat quotidie, & fit, & fiet usq; in finē seculi, qd̄ dictū est, magna erit gloria domus istius nouissimæ, plus q̄ primæ. Eiusdē gloriæ summū erit illud quod ait: Adhuc unū modicū, & ego cōmouebo cælū & terrā, & mare & aridā, & mouebo oīa gētes, & ueniet desideratus cū cī is gētibus. Magna erit illa motio, gloriosa erit illius desiderati uisio. Hinc ipse dicit: Et erūt signa in sole, & luna, & stellis, & in terris pressura gentium præ cōfusione sonitus maris & fluctuū, arefcētibus hoibus præ timore & expectatiōe, que sup̄ueniet uniuerso orbi. Nā uirtutes cœloḡ mouebunt. Et tūc uidebūt filiū hoīs uenientē in nubibus, cū potestate magna & maiestate. Et tūc sine dubio plena et p̄fecta erit gloria domus huius nouissimæ Ch̄i & ecclesiæ. Proinde cū dixisset: Et ueniet desideratus cunctis gētibus, ita suniūxit, & implebo domū istā gl̄ia, dicit dñs exercituū. Interim gloria nō dū p̄lecta est, q̄a gloriāmur (inqt̄ Ap̄lus) nō dū in re, sed in spe gl̄iæ filioꝝ dei. Ibi erit plenus fidelis fructus, q̄a sp̄ūaliter egressi sumus de terra Aegypti, credentes in Christū, & sp̄ū sancto in baptisate signati, hoc ipse promittēs, ybū (inqt̄) qd̄ pepigi uobiscū, cū egredieremini de terra Aegypti, & sp̄us meus erit in medio uestrū. Videbitis sicut est, uidebitis facie ad faciem euacuato qd̄ ex parte est. Quod toties repetit, dicit dñs exercituū, nullū legēti uel audientī parere debet fastidiū, imō facere attentū, docile & beneuolū auditorē, ut ueniat magnā esse quā audit, & dignā promissore deo remunerationē. L. In uicesima & quarta noni mēsis in anno secundo Barii regis, factum est uerbum domini ad Aggeum prophētā, dicens: Hec dicit dominus exercituum: Interroga sacerdotes legē, dices: Si tulerit hō carnē sanctificatā in ora uestimēti sui, & tetigerit de summitate eius panē, aut pulmētum, aut uinum, aut oleum, aut oēm cibum, nunquid sanctificabitur? Respōdēt autē sacerdotes, dixerunt: Non. Et dixit Aggeus: Si tetigerit pollutus in aia ex omnibus his, nunquid cōtaminabitur? Et respōderunt sacerdotes, & dixerunt: Contaminabitur. Et respondit Aggeus, & dixit: Sic populus iste, & sic gēs ista ante faciē meā, dicit dominus, & sic oēs opus manuum eorū, & omnia que obtulerunt ei, cōtaminata erunt. Ecce hic tertio factū ad Aggē uerbū dñi, pulcherrū et delectabile fidei mysteriū, sua interrogatiōe innuit, q̄ nō nisi fidelis et euāgelicæ gr̄ie studiosus adauertere possit. Deniq; prima respōsione, q̄ interrogāti dño, siue prophetæ, si tulerit hō carnē sanctificatā in ora uestimēti sui, & tetigerit de summitate eius panē, aut pulmētū, aut uinū, aut oleū, aut oēm cibū, nunquid sanctificabitur? Rñdēt sacerdotes dicētes: Nō. Cōuincunt et iudicant ex ore suo Iudæi cū sacerdotibus suis, qd̄ ex lege nō possunt iustificari. Quis enī fuit hō, q̄ sanctificatā carnē abscondit, et colligatā tulit in ora uestimēti sui, nisi Moses, q̄ sacrosanctæ carnis et passiōis Ch̄i sacramēta sub uelamine legis abscondit? Hoc deniq; est, qd̄ in sancta ecclia ubiq; prædicat, qd̄ in oibus ecclesiis Ap̄stolus, et omnis docet discipuloꝝ Ch̄i chorus, q̄a quicq; cærimoniā in immolatiōe agni pascualis, et in cæteriis Moses tradidit, aut scripsit, typus fuit saluiferæ passiōis Ch̄i. Itaq; dare legē eiusmodi sine dubio, carnē sanctificatā fuit ferre in ora uestimēti, et eiusdē legis l̄sa, pp̄m in cibis et potib; instruere. Hoc fuit de summitate uestimēti panē, aut pulmētū, aut uinū, aut oleū, aut oēm cibū tangere. Sed nunquid sanctificabitur quippiā taliū tactū de summitate uestimēti, cuius in ora caro sanctificata portat? Nō, inquit sacerdotes legē sciētes, et qd̄ dicūt, uerū est. Igitur nec uos o Iudæi, nec p̄res uestri, de lege sanctificati estis, q̄a qd̄ est lex, nisi uestimētū, aut p̄nus, cuius in ora caro sanctificata, caro Ch̄i portat. i. figurat. ¶ Secūda rñsione, q̄ interrogāti dño, si tetigerit pollutus in aia, ex oibus his nunquid cōtaminabitur? rñdēt sacerdotes et dicūt: Cōtaminabitur, sine dubio cōuincunt et iudicant ex ore suo Iudæi cū sacerdotibus suis, q̄ tā immūdi sint, ut cōtaminet ois homo, quicūq; cōmunicat eorū cærimonijs. Quis enī est pollutus in aia. i. in morte hominis, nisi Iudaicus pp̄ls, q̄ mediatorē dei et hominū Iohannē Christū occidit, et eundē nūc usq; blasphemare nō desinit? Igitur sic (inquit) pp̄lus iste, et cægens ista ante faciē meā dicit dñs, subauditur, nō est sanctificatus ex lege, quā Moyses dedit.

Luc. 21

Roma. 7.

1. Iohan. 3
1. Corin. 13

Ex lege nō ē
iustificatio

Cærimoniæ
legis, figura
Christi.

Iudæi in anis
ma polluti.

1. Timo. 2.

COMMENT. RUPER. ABBA. LIB. I.

mortuū experti, uictorē esse mortis, ascensorē esse cœli, iudicē esse uenturū seculi nō accipi-
pitis. ¶ Quod deinde subiūgit, pculsi uos uēto uerente, & aurugine & grādine, oīa oīa ma-
nuū uestrarū, & nō fuit in uobis, q̄ reuerteret ad me, hoc est qd̄ nūc usq̄ uidemus, q̄a mīsera
bile passi excidiū, cū ceciderūt in ore gladij, ciuitate & tēplo flagratis, & q̄ sup̄ fuerūt capti
ui ducti in oēs gētes, ueracē ip̄m esse sciūt, q̄ pd̄dixit, ferē nullus est q̄ ad eū reuerti uelit, dum
ceruice, & corde indomabili. Sequitur. L. Ponite corda uestra ex die ista ⁊ in futurū, a
die uicesima ⁊ quarta noni mēsis, a die qua fundamenta iacta sunt tēpli dñi, ponite sup̄ cor
te sup̄ cor uestrū. ¶ Quāuis dixerit, & uerū dixerit, & nō fuit in uobis q̄ reuerteret ad me, in

Roma. ij.

men, q̄a futurū est, ut reliquā cōuertant ex eis, uidelicet cū plenitudo gentiū subintroiēt,
adhuc hortat, & dicit, Ponite corda uestra, &c. Porro in eo qd̄ ita dicit, ex die ista & in futurū
a die uicesima & quarta noni mēsis, a die q̄ fundamenta iacta sunt tēpli dñi, ponite sup̄ cor
uestrū, nullū diē libētius intellexerim, q̄ diē natiuitatis eius de quo agitur dñi n̄ri Iesu Christi

Nonus mēsis

tēpli utiq̄ dñi, tēpli nō manifesti. Nā die uicesima et quarta noni mēsis, scilicet Decēbris, il-
le em̄ Romanis quidē a Martio decimus est, sed Iudæis nonus ab Aprili, q̄ secundū legē pri-
mus illis in mēsis anni est, die (in q̄) uicesima & quarta noni mēsis, i. Decēbris, Christus de

Ex o. jz.

Die. 24. noni
mēsis natus
est Christus.

uirgine natus est, scilicet octauo Calēdas Ianuarij. Media nocte natus est, & illa nox erat p̄-
teritæ diei, q̄a nō ita ut nūc a resurrectione eius dñi, nox tūc p̄cedebat diē, sed dies noctem,
Igitur diē quā hic dicit diē natiuitatis illius libentissime intellexerim, quā uidelicet dies ap̄d
Romanos quidem per oēs annos uicesima quarta est mēsis Decēbris, apud ipsos autem
Iudæos, quia secundū lunam cōputant menses, nō per omnes annos sed tertio decimo diē
taxat anno lunaris cycli, itidē uicesima quarta est eiusdē mēsis. Ex die ista (inquit) & in futurū
quo Christo nascente fundamēta utiq̄ iacta sunt templi corporis eius sacrosancti, & inde p̄-

Luc. 2.

succedentes dies & annos a difficatū est, & quanta facta sint magnalia, quāta uobis nō credē-
tibus mala, quāta credentibus prouenerint bona. Quæ sint illa bona, si quasi nesciētes quæ
retis, iā dicā. L. Nunquid iā semen in germine est, ⁊ adhuc uinea ⁊ ficus, ⁊ malo gran-
natū ⁊ lignū oliuæ non floruit? Ex die ista benedicā. ¶ Interrogādo uehementius afflic-
mat illud, unde nemo dubitat, q̄a uidelicet mēse nono, mēse Decēbri, qui (ut iā dictū est) ab
Aprili nonus est Hebræis, semen in germine nō est, nec em̄ hoc tēporis natura fert, nec ui-
nea, nec ficus, nec malo granatū, nec lignū oliuæ florescit. Sic nimis, q̄n̄ natus est Christus

Mysteriū lire
⁊ de Christo

ferē nūq̄ erat semen in germine iustitiæ aut flos sanctitatis, ita ut in uinea uel ficu & malo
granato, & ligno oliuæ, p̄ quæ intelligimus iustos hoīes, posset parere. Quomō illo tēpe an-
ni, q̄ & Christus natus est, intrinsecus latet, quicq̄ uitoris est in germine, uinea, ficus, et malo
granato, seu ligno oliuæ, frigore cūcta cōstringētē, ita quicq̄ in paucis hoībus erat, iustitiæ
supprimebat, Herode impio regnāte, propter quē uel maxie nō erat tutū, uel iā sciret q̄ de
spū sc̄to impregnata fuisset uirginitas Mariæ, quippe cū nec loqui quisq̄ auderet manifeste
de Messia, i. Christo, qd̄ tēpus aduētus eius existeret, eo q̄ regnāte alienigena sceptrū de Iuda

Math. 2.

et dux de sc̄moribus eius ablatus esset. Igitur propheta intuitu in illius diei uel regis cōsi-
deratiōe positus: Nunquid (ait) iā semē in germine est, aut lignū floruit? Subaudit nō, Statim q̄
subiūgit. Ex die ista benedicā, Ponite corda uestra, itē dico, ponite cor uestrū, et uidete quā
ita est. Nā ex illa die me b̄ndicite, semē in germine apparuit, uinea, ficus, et malo granatū, et
lignū oliuæ floruit, i. oīs iustitiæ fructus et decus crescere et proficere cœpit. Primo in paru-
uis innocentibus, q̄s funestus Herodes occidit, quō pietas germinauit, quō lignū oliuæ flor-
ruit: Per totū orbē quidā paradysus spūalis, lilij castitatis et rosas cœpit uernare martyri-
tātūq̄ fructū exuberavit usq̄ nūc, et exuberabit usq̄ in finē seculi, ut b̄ndicere dicere do-
minū deū ad gloriā suā, ex die ista benedicā. Sequit. L. Et factū est uerbiū dñi secūdo ad
Zorobabel ty-
pus Christi
Osee. jz.

Gene. 49

Aggēū in uicesima ⁊ quarta noni mēsis, dicens: Loquere ad Zorobabel ducē Iuda-
da, dicens: Ego mouebo cœlū pariter ⁊ terrā, ⁊ subuertā solū regnū, ⁊ conteram
fortitudinē regni gentiū, ⁊ subuertā quadrigā ⁊ alcesore eius, ⁊ descēdēt equi, ⁊ ab-
cēlores eorū, uir in gladio fratris sui. ¶ Zorobabel dux filioꝝ Iuda, qui tēplū reuoluit
uit noie et ope, et in ip̄o principatu suo similitudinē gessit dñi n̄ri Iesu Christi, sic ut et multi tu-
storū uel prophetarū, quē admodū ipse dicit: Et in manu prophetarū meorū assumit. ¶

Zorobabel ty-
pus Christi
Osee. jz.

storū uel prophetarū, quē admodū ipse dicit: Et in manu prophetarū meorū assumit. ¶

Sicut nō sanctificatur panis aut pulmentū tactū de summitate uestimenti, cuius in ora carne sanctificatā homo tulerit, et sic omne opus manū eorū, & omnia quæ obtulerint ibi, uis delicet in synagoga, uel cœtu suo, ubi in anima. i. in morte polluent Chri, cōtaminata erūt sicut iā dudū p̄ Esaiā dixi: Ne afferatis ultra sacrificiū frustra. Incēsum abominatio est mihi Calēdas uestras & solēnitates uestras odiuit anima mea. Sequitur: **L. Et nūc ponite corda uestra a die hac & supra, anteq̄ ponere lapis super lapidē in tēplo dñi, cū accederetis ad aceruū viginti modiorū, & fieret decē, intraretis ad torcular, ut exprimeretis quinquaginta lagenas, & fieret viginti.** Percussi uos uento urente, & aurugine, & grādine omnia opera manū uestraz, & nō fuit in uobis, qui reuertetur ad me, dicit dñs. Et hoc ut litera sonat, ex historijs demonstrare nō possumus, quod propter dilationē, siue intermissionē operis domus domini sic eueniret, quēadmodū dicit: Percussi uos uento urente, & aurugine, & grādine, omnia opera manū uestraz, & quod tūc temporis ita duri, & in malo pertinaces fuerint, ut inde loquatur tanta cōquestione, & nō fuit in uobis, q̄ reuertetur ad me. Ergo potius huc respiciamus, quo nos mittit, dicendo, ante hac, & sic omne opus manū eorū, & omnia quæ obtulerint, ibi cōtaminata erūt. Quo em̄ mittit nos dicendo, ibi, nisi ad hęc tempora, ubi sine dubio pollutus est Iudæus in anima, sicut iā dictū est, in morte Christi Iesu, quē occidēdo factus est homicida, & iccirco cū ista quæ offert, sunt cōtaminata? Ibidē prophetiæ sp̄m̄ ista quoq; nō dubitemus dicere, & in hoc dicto p̄ferare utiq; hodie. Et nūc (inqt) ponite corda uestra a die hac & supra anteq̄ ponere lapis sup lapidē in tēplo dñi. Dies, anteq̄ ponatur lapis sup lapidē in tēplo dñi, omne tēpus est, qd̄ nūc p̄terit, anteq̄ uelint Iudēi sup̄edificari, tāq̄ lapides uiui, in domo uel tēplo, qd̄ est ecclia Christi, qd̄ futurū est, cū plenitudo gētū subintrauerit, uel superēdificata fuerit. Culpa incredulitatis eorū, propter quā oia quæ offerūt, cōtaminata sunt, & erunt, q̄ diu fuerint ibi, sc̄z in pollutiōe, qua in aia eius quē occiderūt, sunt polluti, culpa (inquā) incredulitatis eorū pulchre & subtiliter innuitur his uerbis mysticis. Cū accederetis ad aceruū uiginti modiorū, & fieret decē, intraretis ad torcular, ut exprimeretis quinquaginta lagenas, & fieret uiginti. Quādo em̄ Iudēi accesserūt ad aceruū, & ad torcular intrauerūt, nisi quā Christū de semetip̄s progenitū, prædicantē audierūt, moriendo uiderūt? Ipse est em̄ aceruus modiorū uiginti, q̄ nūerus binarius decenus est, q̄ uidelicet nō unius tantū, sed geminæ substantiæ est, nō homo tantū, sed deus & homo est, & ecclesia quoq; eius, aceruus est, sicut eidē dicit ip̄e in Canticis: Vēter tuus sicut aceruus tritici, uallatus lilijs, sed nō dicit, qd̄ aceruus ille uiginti modiorū sit. Iste solus uiginti modiorū aceruus est, q̄a sicut iā diximus, geminæ substantiæ est, deus & homo est. Sed uos Iudēi cū intraretis ad aceruū eiusmodi, aceruū modiorū uiginti, facti sunt decē modij, dimidiūq; uobis perijt, q̄a nō deū et hominē, sed tm̄ hominem attēdistis. Et tē mors uel passio eius torcular extitit, unde & p̄pheta alius prospiciens eū, ait. Quare ergo rubrū est indumētū tuū, et uestimēta tua sicut calcātū in torculari. Et ip̄e respōdens, torcular (inqt) calcavi solus. Hoc torcular quinquaginta lagenas, id est, peccatorū remissionē facit. Nūerus nāq; iste, sc̄z quinquagesimus remissionē significat sc̄dm̄ legē, quæ anno quinquagesimo remissionē sacravit, unde annus iubileus. i. dimittes dicitur. Sed uos d̄ Iudēi cū intraretis ad torcular eiusmodi torcular lagenarū quinquaginta factę sunt uobis lagenę uiginti, q̄ nūerus lōge ē à nūero quinquagesimo nūero remissionis. Plus q̄ dimidiū uobis defecit. Nā totius qd̄ erat reponēdū, tres uobis partes defunt, & tantūmodo duę susceptę sunt. Quinq; partes suscipi debuerūt, quæ ita totū perficiūt sicut quinq; decades in quinquaginta surgunt, & sacratum faciāt iubileum. Quæ nam sunt duę partes q̄s suscepistis. Videbat natū ex Maria, passumq; uel mortuū, qūis puerlo corde nō ignoratis. Quæ sunt tres ptes q̄s omisit̄is? Nimiq; resurrexisse, i cœlū ascendisse, atq; ad iudicādū uiuos & mortuos, uerūq; eē nō creditis. Nō igit̄ ignoretis, aut scire uos dissimletis cur dñs dixerit, qd̄ oē opus manū uestraz, & oia quæ offertis cōtaminata sint, sicut sc̄dm̄ legē cōtaminatur oē qd̄ pollutus in aia tāgit. Nā ista causa ē, qd̄ uos accessistis ad aceruū uiginti modiorū, & decē fecistis. i. Christū & deū hominē p̄sentē habuistis, & hominē uidētes, deū ex opibus cognoscere nolulistis, qd̄q; intrastis ad torcular, & de quinquaginta lagenis uiginti fecistis tribus partibus de toto relictis, tantumq; duabus susceptis. i. uerū hominē, & uere

Esai. j.

j. Petri. z. Roma. jj.

Aceruus. xx. modiorum Christus est.

Cant. 7.

Mors Christi torcular fuit. Esai. 63.

Leui. 25.

Pro quinq; partibus duas tantū receperūt Iudæi.

Sfora
itū. Si
s, etem
& au
, mag
l quod
bo oia
dehde
entium
de que
entem
oria do
unctu
dū p̄
us fidel
cto in
ide ter
ciem
diem
ā esse
nēis
dēra,
itule
e aut
ep̄o
us in
dige
c gēs
niler
et de
tradit
ulerit
mēū,
iō. Cō
ficari
i, nū
Hoc
docet
erit
i sine
uotib;
omnē
cuius
i. Igi
tū, au
nter
oerit
ib̄ for
cū
lōam
et sic
dedit.
Sicut

Noſe, q̄a Zorobabel interpretat̄ natus in Babylone: Et q̄s in Babylone tā inſigniter eſt natus, q̄ ille, qui cū in forma dei eſſet, ſemetipſum exinanivit ueniens in hūc mūdū, q̄ uere eſt Ba-
 bylon, in ſimilitudinē hoim factus, & habitu inuētus ut hō, ob hmōi cauſam ut ſolueret ca-
 ptiuitatē noſtrā, & ſicut Pſalmiſta cecinerat: Aſcendēs in altū captiua duceret captiuitatē.
 Opere, q̄a manus eius fundauerūt domū illā manufactā, & manus eius p̄fecerūt eā. Et quis
 alius niſi ipſe Ieſus Ch̄s fundauit tēplū nō manufactū corporis ſui, & nūc uſq̄ eccleſiā, quē
 eſt corpus eius, plenitudo eius de uiuis & electis lapidibus p̄fecit: Principatu ſuo, quia prin-
 ceps & dux fuit filioꝝ Iuda. Et quid eſt Iuda, q̄d interpretatur cōfeſſio, niſi uir iuſtitas con-
 ſitentū dñi. Et quis neſciat principē cōfeſſiois noſtræ eſſe Ieſum? Cū igitur audimus factū
 eſſe uerbū dñi ad Aggæū, ut loqueret̄ ad Zorobabel, uidelicet pulchre intelligimus, q̄a to-
 tius ſalutis n̄ræ feſtiuitas & ois prophetiæ ueritas à Ch̄ſo naſcēte de Maria uirgine celebrā-
 da atq̄ implēda, ſuſcepta & in ipſum directa eſt. Quid autē tibi uolūt quatuor dicta hæc, quę
 pro miſſo, Ego mouebo cœlū & terrā, ita cōtinuat, & cōuertā ſoliū regnoꝝ, & cōterā for-
 titudinē regni gentiū, & ſubuertā quadrigā & aſcenſorē eius, & cōterā for-
 titudinē regni gentiū: Ille em̄ uidetur toties repetiſſe, & hoc eſt, ſubuertam ſolium regnoꝝ, q̄d eſt, &
 cōterā fortitudinē regni gentiū, & cætera ſimilr. Sed reuocemus ad memoriā illam Danie-
 lis uisionē, in qua quatuor beſtię grandē aſcēdebant de mari. Prima quaſi leona, ſecūda ſi-
 milis urſo, Tertia quaſi pardus, Quarta terribilis atq̄ mirabilis, & fortis nimis, dentes ferre-
 os habēs magnos, comedēs atq̄ cōminuens, & reliqua pedibus ſuis cōculcās, & deinde an-
 tiquū dierū thronis poſitis ſedit, & uenit cū nubibus cœli quaſi filius hois, atq̄ puenit uſq̄
 ad antiquū dierū, & dedit ei potētatē & honorē et regnū, interfecta beſtia, aliæ quoq̄ be-
 ſtiarū poteſtate ablata. Quod em̄ apud illū, uidelicet Daniēle, talibus eſt imaginibus p̄ſig-
 natū, hoc ipſm̄ in iſto eſt uerbis repromiſſum. Iſte Zorobabel propter nōs (ut iā dictū eſt) in
 Babylone natus, ad quē quatuor iſta dicuntur. Ille filius hois eſt, q̄bus quatuor beſtijs inter-
 ſectis ſiue ſublatis, poteſtas, honor, & regnū ſoli datur q̄d nō corrūpetur. Deniq̄ q̄a quatu-
 or regna fuerūt, q̄ ex iſtoꝝ prophetaȳ tpe cōtra deū ſeſe extulerūt, & per q̄ niſus eſt diabo-
 lus deſtruere locū & gentē, unde ſalutē mundi, Chriſtū naſci oportebat, ſecundū q̄d iurauit
 deus Abraham, iccirco quatuor hic dicta ſunt, & ſubuertā ſoliū regnoꝝ, ſcilicet ſolium Baby-
 loniorū, & cōterā fortitudinē regni gentium, uidelicet Perſaȳ & Mæcedorū, & ſubuertam
 quadrigā & aſcenſorem eius, nimirum regnū Græcorū, et eū qui in illo regno cōtra deum
 eius magnificatus eſt, impiū Antiochū, qui Epiphaneſ ſiue illuſtris dictus eſt. Et recte illud
 regnū quadrigam nominauit, quia poſt mortē Alexandri magni in quatuor regna diuiſum
 eſt ſicut et ſignificatū fuerat Daniēli, q̄a hircus caprarū factus eſt magnus nimis, cūq̄ cres-
 uiſſet, fractū eſt cornu magnū, et orta ſunt cornua quatuor ſubter illud p̄ quatuor uētos cœli,
 Et deſcēdēt equi et aſcēſores eoꝝ, ſcilicet Romanū imperiū, cuius equi multi, et equorū aſ-
 cēſores plurimi fuerūt. Quo deſcēdēt: Nimirū illuc, ubi Daniel uult intelligi, dicēdo: et ui-
 di qm̄ interfecta eēt beſtia, et periſſet corpus eius, et traditū eēt ad cōburēdū igni, et de hoc
 regno maxie notādū, q̄a cū dixiſſet, et deſcēdēt et aſcēſores eoꝝ, addidit, uir i gladio fratris
 ſui, q̄a q̄d ſerē nulli icognitū eſt Romanū iperū ciuilib⁹, imō plusq̄ ciuilib⁹ bellis ſemetipſm̄
 p̄ſæpe lacerauit. Et iā q̄dē particulatim et paulatim ſubuerta, et cōtrita ſunt, et ſubuertent et
 deſcēdēt regna hæc, tūc autē, qm̄ faciet q̄d p̄miſit dñs, dicēs: Ego mouebo cœlū pariter et ter-
 rā, de q̄ uidelicet motu oēs ſcripturæ loquunt̄, q̄ et uirtutes cœlorum mouebunt, tunc oia ſi-
 mul ſubuertent, et deſcēdēt, uiz in infernum, q̄a propter hoc (inq̄t Eſaias) dilatauit infernus
 aſiam ſuā, et deſcēdēt ſublimēs eius, glorioſiq̄ eius ad eū. Sequitur. In die illo dicit dñs
 exercitūū, aſſumā te Zorobabel fili Salathiel ſerue meus dicit dñs, & ponā te qua-
 ſi ſignaculū, q̄r te elegi, dicit dñs exercitūū. Quomō aſſumā te in illo die. Videlicet
 eſtendā q̄ aſſumpſerim te, et q̄ regnum tuum ſit legitimum, rapina uero fuerit omne ſolis
 tuum regnoꝝ, omne regnum gentium, q̄a regnauerunt non ex me: principes extiterunt, et
 ego antiquus dierum nō cognoui, et iniuria facta eſt mihi in re publica mea, quia nō reſpe-
 terunt ad caniciem ſiue antiquitatem meam, et ius meum quantum in ipſis fuit, infringere fu-
 erunt auſi. Nemo quippe in regno meo, in mundo quod totum eſt et eſſe debet iuris mei,
 quia mundum ego ſeci, nullus, niſi ex me, regnare debuit. Quicquid homies egerunt noui
 et heſterni

Ph. lip. 2
 Pſal. 67.
 Ephe 1.
 1. Pet. 2.
 Heb. 3.
 Myſteriū iſtæ
 Danie. 7.
 Quatuor beſ-
 tiæ de mari
 aſcendentes.
 1. Mach. 1.
 Danie. 8.
 Danie. 7.
 Luc. 21.
 Eſa. 5.
 Omnia regna
 gentium rap-
 pina ſunt.

Chrs dñs
Zorobabel & fili
lius Salathiel
Phil. 2.

& hesterni, ego antiquus dierum faciam quod est meum, ordinabo regnum meum, statim ex me regem meum assumendo te d' Zorobabel serue meus, qui unde Zorobabel, inde ser uus meus es, quia formā serui accipiens, in Babylone, id est in mūdo, natus es, & es filius Sa lathiel, id est, filius petitionis dei, filius quē longo et magno desiderio sanctos: uel iustorum uniuersitas à me deo suo, ut te mitterē, petiuit. Te assumā dando tibi potestātē & honorem & regnū, & oēs populi, tribus, ac linguarū seruient tibi, & potestas tua, potestas æterna, quæ nō auferetur, & regnū tuū qd non corrūpetur. Assumā te (inquit) & ponā te quasi signacu lū, quod uidelicet signaculū pater signauit ait ipse de semetipso, & sanctificauit. Apostolus quoq; ipse est (inquit) imago dei inuisibilis, & figura substantiæ eius. ¶ Dicēdo quasi signacu culū, nō minuit ueritatē signaculi, sicut in psalmo dicēdo, facti sumus sicut cōsolati, nō dimi nuitur ueritas cōsolationis. Nos quoq; uulgari sermone sic dicere solemus, fecisti quāsi fide lis, sicut amicus, & ita dicēdo uere fidelē, uere amicū p̄clare pronūciamus. Itaq; sicut signa culū, id est, uere signaculū, quo sicut annulo, siue imagine regis cæra subiecta, ita signatur, & similitudine decoratur, credēs & fidelis aia, Vbi ponam te? Nimirū in cōspectu meo ad dexterā meā, in gloria mea, in omnipotētia mea, ut hab eas omnē potestātē in cælo & i tera, q̄a te elegi d' forma serui, unā esse p̄sonā cū forma dei. ¶ In tā breui uersiculo tertio repe titū esse, dicit dñs exercitūū, non debet nobis uideri tædiōsum, aut superfluum, sed delecta bile & operosum, q̄a reuere forma serui. Hoc dulcissimæ promissionis eloquiū, dominus pater dixit, dñs uerbū dicit, dominus spūs sanctus dicit, & hoc opus totius est trinitatis, qd illa forma sedet à dextris dei, talis ut sponsa eius gratuletur, & dicat, Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex milibus.

Iohan. 6
Colof. 1.
Heb. 1.
Psalm. 127.

Dicit domi
nus exercitūū

Cant. 7.

¶ Finis libri primi & ultimi in Aggæum.

PROLOGVS RUPER. IN ZACHARIAM
PROPHETAM.

Apo. 5.

Visio huius
Ruperi.

Psalm. 3.

Chrs in scri
pturis quærē
dus p̄cipue.

Ioh. 5.

Psalm. 128.

Psalm. 80.

Longē spectatū d' diligens anima, Zachariā nunc ingrederis, qui undeci mus est in ordine duodecim prophetarū. Quis nisi uerus & sanctus, qui habet clauē Dauid, aperiet intelligētiæ ostiū, dabitq; sermonē rectū, & bene sonan tē in os tuū. Quid est quod mente retractas, assistēs iā & pulsans ad huius pro phetæ, imō propemodū pulcherrimi Euangelistæ ostiū. Vidi per noctē ait Et ecce uir ascendens super equū rufum, atq; hoc dicens, reminisci me facit, quod nescio q̄ liter sapiens quis accepturus sit, quia uidi per noctē, & ecce immensitas lucis, & patria limi nis dulce rubentis, & rubicundo sereno lucentis, ultra q̄ dici possit, & in ea cātus suauis, can tus multitudinis iugiter canentis, & absq; interruptione cōsonā laudē personātis. Illic appropinquantī accesserūt exinde obuiā quidā puoli, & applaudētes letabū dicit (inquit) ille est, qui de dño nostro sic & sic loquitur. Hæc & talia dicit. Interim illius patriæ quæ dñā suauitas ineffabilis inundabat secretiora uentris, et dicebat spūs animæ intelligēti, qd illi cō centui deberet cōsociari. Nōne hæc infantilia sunt? Sed tu dñe deus noster, cuius admirabi le est nomē in uniuersa terra, Ex ore infantū et lactentiū perfecisti laudē. Igitur quāq; hæc audit, siue infantē, siue uirū accipere uelit, tendenda chorda ingenij, percutienda est cithara pectoris, tuā Chrīste fidē spirantis, at rogandus est spūs tuæ charitatis, quatenus ipse cōpo nat p̄optæ modulamina laudis, q̄ iā dudū hoc inspirauit, ut de p̄phetarū thesauris nihil aliud sperē, nihil aliud cupiā cōseq. q̄ testimonia tua, testimonia fidelia euāgelij tui, qd euāgelizati est nobis, quia istæ sunt scripturæ quæ testimoniū perhibēt de te, sicut dixisti Iudæis. Seru tamini scripturas, q̄a in ipsis uos putatis uitā habere, et illę sunt, q̄ testimoniū perhibēt de me. Ecce in introitu assistens huius scripturæ, illud qd uerū est, decanto, et sedula mēte rumino, quia testimoniū dñi fidele, sapientiā præstans paruulis, iustitiæ dñi rectæ, letificantes corda præceptum domini lucidum, illuminans oculos. Fiat mihi secundum illud quod dixisti, quia deus noster et dominus, dilata os tuum, et implebo illud.

In mo